

Dış Politika Analizinde Yumuşak Güç - Keskin Güç Karşılaştırması: Çin Örneği

Tolga Bilener*

Özet

Uluslararası ilişkiler disiplininin en yaygın tartışma konularından biri olan güç kavramı, çok farklı boyutlarıyla irdelenmiş ve özellikle Soğuk Savaş'tan bu yana yumuşak güç kavramsallaştırması önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Dünyanın ekonomik ve siyasal ağırlık merkezinin giderek Asya-Pasifik bölgesine kaymasıyla birlikte Çin'in sahip olduğu / olmaya çalıştığı yumuşak güç araçlarına dair tartışmalar da bu kapsamda yoğunlaşmıştır. Ancak Çin ve benzeri rejimlerin kullandıkları yumuşak güç araçlarının 'yumuşak' denemeyecek kadar agresif yöntemler içeriyor olduğu iddiası yeni bir kavramsallaştırma denemesine yol açmış, bu çerçevede 'keskin güç' kavramı literatürde tartışılmaya açılmıştır. Bu tür bir kavramsallaştırmanın ortaya çıkış sebepleri ve kavrama dair sorun alanları Çin örneği özelinde bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Keskin Güç, Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi, Çin, Asya-Pasifik

* Dr., Galatasaray Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

tbilener@gmail.com

(orcid.org/0000-0001-8966-1419)

Makale geliş tarihi : 01.12.2018

Makale kabul tarihi : 18.12.2019

Summary

The concept of power is one the most studied notions in the international relations discipline, which is being debated from divergent angles. Especially since the end of the Cold War, the soft power concept became one of the main discussion topics in this context. In a time when the world's economic and political center of gravity is shifting towards Asia-Pacific region, China's actual and eventual soft power instruments has also become a crucial discussion topic. Nevertheless, the claims according to which China's and similar regimes' soft power methods are too aggressive to be labeled as 'soft' inspired a new conceptualisation attempt, the sharp power. The article aims at tackling the international context that boosted this debate, as well as different problematic aspects of the sharp power notion by tackling the China case.

Key Words

Sharp Power, Soft Power, Public Diplomacy, China, Asia-Pacific

Giriş

Karar alma süreçlerinin dış politika çıktıları üzerindeki etkilerine yoğunlaşan dış politika analizi, dış politikanın oluşturulma sürecinde karar alıcıların tercihlerinin ve davranışlarının nasıl şekillendiği/şekillendirildiği konularını da ele almaktadır. Karar alma süreçlerinin uluslararası siyaseti anlamak ve anlamlandırmak için dış politika çıktıları kadar önemli olduğunu vurgulayan dış politika analizi, karar alıcıların davranışlarına etki eden süreçleri incelerken, devletlerin elindeki güç araçlarını nasıl kullandığı konusuna da eğilmektedir. Uluslararası ilişkiler disiplininde güç kavramı etrafında yürütülen tartışmaların literatürün önemli bir kısmını oluşturduğu bilinmektedir. Güç kavramının unsurları pek çok kez sıralanmış, bu unsurlar "sert" ve "yumuşak" güç araçları şeklinde sınıflandırılmıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte giderek önem kazanan yumuşak güç (*soft power*) kavramı, bu türden güç araçlarının ABD başta olmak üzere özellikle Batılı demokrasiler tarafından etkin biçimde kullanıldığı iddiası etrafında tartışılmıştır. Bu devletlerin artık ekonomik ya da askeri yaptırım ve zor kullanma araçlarına çok da ihtiyaç duymadan, savundukların değerlerin çekiciliği nedeniyle uluslararası sistemde adeta kendiliğinden rıza yaratabileceği savı bu çerçevede ileri sürülmüştür. Ancak bir yandan Batılı demokrasilerin de dış politikada sert güç araçlarına başvurmaktan geri durmamaları, diğer yandan

Batı dışı oyuncuların ve özellikle de Çin'in ekonomik ve siyasal bir güç odağı olarak yükselmesi, uluslararası ilişkilerin bu derece determinist bir şekilde anlaşılıp yorumlanamayacağını da ortaya koymuştur. Çin'in dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline gelmesi ve Asya-Pasifik bölgesi başta olmak üzere küresel sistem içindeki ağırlığını giderek arttırması, bu ülkenin farklı güç araçlarını nasıl kullandığına dair tartışmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Her büyük güç gibi Çin'in de sert güç araçları yanında sahip olduğu değerler, kültürel miras, dil ve kültürel politikalar, sanat ve spor etkinlikleri gibi yumuşak güç araçlarını ve kamu diplomasisini giderek daha sofistike bir biçimde kullandığı gözlemlenmektedir¹.

Otoriter rejimlerin kullandığı yumuşak güç araçlarının gerçekten “yumuşak” kavramıyla açıklanıp açıklanamayacağı tartışmaları bu çerçevede ortaya çıkmıştır. Özellikle ABD, bir ölçüde de Avustralya ve Yeni Zelanda kaynaklı bu tartışmalar, “keskin güç” (*sharp power*) kavramının önerilmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Keskin güç kavramı ile Çin'in çoğulcu demokrasiyle yönetilen ülkelerde giriştiği birtakım kamu diplomasisi faaliyetlerinin bu devletlerin karar alma mekanizmaları üzerinde etki kurma ve hatta bu ülkelerdeki demokratik mekanizmaları çalışamaz hale getirme amacı güttüğü iddia edilmiştir. Pekin yönetiminin hedef aldığı ülkelerin dış politika çıktıları ve karar alma süreçleri üzerinde hakimiyet kurma çabası içinde olduğunun iddia edilmesi ve bunun için de yeni etki yöntemleri tasarladığı ve kullandığı iddiaları dış politika analizlerine yeni bir boyut katmıştır.

Bu çalışma çerçevesinde öncelikle keskin güç kavramının uluslararası ilişkiler teorisi çerçevesinde hangi şartlarda ortaya çıktığının incelenecek ve bu kavramsallaştırma tartışmaya açılacaktır. Otoriter devletlerin, kitle iletişim araçları, akademik işbirlikleri, çeşitli kamu diplomasisi faaliyetleri gibi araçları kullanarak demokratik ülkelerdeki siyaseti etkileme, hatta raydan çıkartma faaliyetleri olarak tanımlanan keskin gücün, manipülasyon yöntemiyle Batılı devletleri içeriden zayıflatma amacı taşıdığı iddia edilmektedir. Yazı kapsamında Çin Halk Cumhuriyeti'nin küresel düzlemdeki (kamu diplomasisi dahil) dış politika çıktılarının keskin güç kavramı çerçevesinde irdelenmesinin ne derece anlamlı olduğu incelenecektir.

¹ Bkz. Joshua Kurlantzick, *Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World*, New Haven, Yale University Press, 2007.

Yumuşak Güçten Keskin Güce

Uluslararası İlişkiler disiplininde güç kavramının nasıl tanımlanacağı ve devletlerin gücünün nasıl ölçüleceği sıkça tartışılmıştır. Sistemdeki oyuncuların güçlerinin farklı yöntemlerle hesaplanmaya çalışılması ve böylelikle bu oyuncuların uluslararası sistemdeki konumlarının ve etkilerinin araştırılması yaygın bir çalışma alanıdır. Her ne kadar “gücün tecrübe edilmesi, ölçülmesinden daha kolay”² olsa da, güç kavramının tanımlanmasına ve ölçüm yöntemlerine dair tartışmalar uluslararası ilişkiler literatüründe geniş bir yer tutmaktadır.

Artık klasikleşmiş ve güç kavramını kabaca maddi kapasiteyle bir tutan Hans J. Morgenthau'nun güç tanımlaması, günümüzde daha ziyade “sert güç” (*hard power*) başlığı altında incelenmektedir³. 1990'lı yıllarda Joseph S. Nye tarafından “yumuşak güç” (*soft power*) kavramı geliştirilmiş ve devletlerin gücünün (özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde) sadece askeri ya da ekonomik kapasiteyle ölçülmeye çalışılmasının uluslararası politikadaki güç ilişkilerini tam olarak izah etmekten uzak olduğunu iddia edilmiştir. Nye ve Keohane'e göre, “güç, bir aktörün diğer aktörlere kendiliklerinden yapmayacakları bir şeyi yaptırabilme yeteneğidir”⁴. Ancak bu yaptırabilme yeteneği sadece askeri, siyasi, diplomatik ve ekonomik baskı araçlarıyla sınırlı görülemez. Özellikle bilgi-iletişim alanındaki gelişmeler sonucunda, devletlerin sahip oldukları ve temsil ettikleri değerler, küresel anlamda çekiciliği bulunan tarihi ve kültürel mirasları, yeni kültürel öğeler üretme kapasiteleri ve dış politika eylemlerinin “meşru” olduğuna dair yarattıkları genel kabul hissi de önem kazanmıştır. Somut anlamda ölçülmesi bir hayli zor olan yumuşak güç, uluslararası sistemdeki oyuncuların diğerlerini ikna etme yeteneği üzerine kuruludur ve yumuşak gücü bir uluslararası politika aracı olarak kullanma niyetindeki oyuncunun bu çerçevede inandırıcı olması esastır⁵. Bununla birlikte, uluslararası sistemde hiçbir devlet oyuncunun sırf yumuşak güce dayanarak etki sahibi olması pek mümkün

² Joseph S. Nye, *Bound to Lead, The Changing Nature of American Power*, New York, Basic Books, 1990, s. 25.

³ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York, Alfred A. Knopf, 1967, s. 26.

⁴ Robert O. Keohane ve Joseph Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston, Little Brown, 1977, s. 11.

⁵ Joseph S. Nye, “Soft Power and American Foreign Policy”, *Political Science Quarterly*, Cilt. 119, No. 2, ss. 255-270.

görülmemiş, sert ve yumuşak gücün “doğru” bir alışımlı bulma gerekliliği de “akıllı güç” (*smart power*) kavramını beraberinde getirmiştir⁶.

Devletlerin dış politikalarını yürütürken askeri ve ekonomik kapasitelerine ya da kültürel çekicilik ve ikna yeteneklerine dayanmak dışında, rakip olarak gördükleri oyuncuları farklı yöntemlerle zayıflatmak istemeleri yeni ya da bilinmeyen bir olgu değildir. Bu zayıflatma yöntemleri arasında hedef alınan ülkenin iç siyasetinin manipüle edilmesi de her zaman önemli bir yer tutmuştur. İletişim-bilişim çağının sağladığı yeni olanaklar sayesinde bu tür faaliyetlerin sosyal medya düzlemine taşınması yeni bir olgu olmakla beraber, bu durum özün değişmesinden ziyade kullanılan araçların değişim ve dönüşüm geçirmesi anlamına gelmektedir. Propaganda ve dezenformasyonla başka ülkelerinin kamuoylarını manipüle etme, yani bir anlamda “tersinden” kamu diplomasisi geliştirme faaliyetlerinin iletişim-bilişim çağında artık kendine özgü bir güç kavramıyla tanımlanması gerektiği tartışmaları bu çerçevede ortaya çıkmıştır.

“Keskin güç” (*sharp power*) terimi bu bağlamda kullanılmış ve yayınlanan akademik çalışmalarla tartışmaya açılmıştır⁷. Özellikle otoriter rejimlerin demokratik ülkelerdeki siyaseti etkileme, hatta mümkünse rayından çıkarma faaliyetleri olarak kavramsallaştırılan keskin gücü yumuşak güçten ayıran temel nokta, yumuşak gücün ikna, keskin gücün ise kandırma ya da yanıltma esasına dayanmasıdır. Demokratik ülkelerdeki seçim süreçlerine sosyal medyayı da kullanarak müdahil olmayı kapsayan keskin güç kavramı, bilhassa Rusya’nın Batı ülkeleriyle yaşadığı krizler çerçevesinde ele alınmıştır. Rusya’da devlet destekli medya kuruluşlarının ve yine devlet destekli sosyal medya trollerinin Brexit ve Katalonya referandum süreçlerine, ayrıca Almanya ve Fransa’da düzenlenen seçimlere bilgi kirliliği ve çarpıtma haberler yoluyla etki ettikleri iddiaları, Kasım 2016’da yapılan ABD Başkanlık seçimlerine bir taraftan yukarıda sıralanan yöntemlerle, diğer taraftan da adaylardan birinin maillerinin ele geçirilmesiyle müdahale edildiği iddialarıyla birleştirilmiştir. Rusya’nın Batı demokrasilerini içeriden zayıflatmak, rakip olarak gördüğü ülkelerdeki yönetimleri zora sokmak,

⁶ Bkz. Joseph S. Nye, “Get Smart: Combining Hard and Soft Power”, *Foreign Affairs*, Cilt. 88, No. 4, Temmuz-Ağustos 2009; Chester A. Crocker, *Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World*, Washington, United States Institute of Peace, 2007.

⁷ Christopher Walker ve Jessica Ludwig, “The Meaning of Sharp Power: How Authoritarian States Project Influence?”, *Foreign Affairs*, Kasım 2017; Juan Pablo Cardinal *et alii*, *Sharp Power: Rising Authoritarian Influence*, National Endowment for Democracy, International Forum for Democratic Studies, 2017; Joseph S. Nye, “How Sharp Power Threatens Soft Power”, *Foreign Affairs*, Ocak 2018.

bu ülkelerin kamuoylarını hedef alarak toplumsal dokuyu zedelemek gibi amaçlar güttüğü suçlamaları yaygınlaştırmıştır⁸. Bu kapsamda keskin güç, “keskin” sıfatını hedef ülkelerdeki toplumsal yapıyı hırpalama ve zedeleme amacına borçludur. Başka bir deyişle keskin güç, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği’nin *agit-prop* (ajitasyon ve propaganda) olarak adlandırdığı faaliyetlerin günümüz iletişim-bilişim ortamına izdüşümüdür⁹.

Çin’in Yükselişi Etrafında Keskin Güç Tartışması

Dünyanın ekonomik olduğu kadar siyasal ve diplomatik ağırlık merkezinin de Asya-Pasifik bölgesine doğru kaymakta olduğu 21. yüzyıl uluslararası politika ortamında, Çin Halk Cumhuriyeti’nin Batılı liberal demokrasilere benzemeyen bir siyasal rejime sahip olduğu bilinmektedir. Siyasal rejim farklılığına rağmen Çin’in ekonomik anlamda ideolojik farklılık iddiası ise ortadan kalkmıştır. Resmî söyleme bakılırsa hâlâ komünist bir rejimle yönetilen ve Çin Komünist Partisi’nin devletin ve siyasetin her katmanına hâkim olduğu bir yönetim yapısını titizlikle koruyan Çin, küresel finans kapitalizminin kurum ve kurallarına entegrasyonunu ise 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü’ne kabul edilmesiyle büyük ölçüde tamamlamıştır.

2010’lu yıllarda Almanya ve Japonya’yı geride bırakarak ABD’nin ardından dünyanın ikinci büyük ekonomisine dönüşen Çin, büyüme hızı son yıllarda nispeten yavaşlamış olsa da ekonomik yükselişini sürdürmekte, iç siyasette ise ekonomik liberalleşmeyi Çin Komünist Partisi’nin hakimiyetine dayanan otoriter yönetim tarzıyla bir arada yürütme kararlılığını korumaktadır. Deng Xiaoping’in ülke yönetiminde giderek ağırlığını arttırdığı 1970’lerin sonlarında her ne kadar ülkenin ekonomik anlamda dış açılması kararı verilmişse de, muhalif kesimlerin talebi olan “beşinci modernleşme”¹⁰ yani demokratik açılım, gündeme alınmamıştır. 1989 yılında yaşanan Tiananmen olaylarından

⁸ Linda Qiu, “Fingerprints of Russian Disinformation: From AIDS to Fake News”, *The New York Times*, 12 Aralık 2017.

⁹ Jean-Baptiste Jeangène-Vilmer *et alii*, *Les Manipulations de l’information: un défi pour nos démocraties*. Rapport du CAPS et de l’IRSEM, Paris, 2018, ss. 17-19.

¹⁰ “Dört Modernleşme” (四个现代化), Deng Xiaoping’in tarım, sanayi, bilim ve teknoloji ile ulusal savunma alanlarında kapsamlı reformlara gidilmesini hedefleyen siyasal programının adıdır.

sonra Çin yönetiminin otoriter yönetim tarzını sürdürmeye kararlı olduğu konusunda herhangi bir şüphe kalmamıştır¹¹.

Bu bağlamda dünyanın bir tarafta demokrasiyle yönetilen liberal ekonomiler, diğer tarafta ise otoriter rejimlerle yönetilen liberal ekonomiler arasında ikiye bölünmekte olduğu, Rusya ve Çin'in de bu ikinci gruptaki ülkelerin tipik örnekleri olduğu iddia edilmektedir¹². Çin kendi yönetim tarzının geleneksel olarak başka hiçbir ülke için model olma iddiası taşımadığını söyleyegelmiştir. Buna göre Çin siyasal rejimi sadece ülkenin kendi ihtiyaçlarına cevap verebilecek kendine özgü bir sistemdir¹³. Çin Halk Cumhuriyeti, siyasal erkin tek bir siyasal partinin elinde toplandığı, devlet ve parti mekanizmalarının iç içe geçtiği otoriter yönetimlerin bir örneğidir ve bu anlamda çok da kendine özgü bir model sunduğu iddia edilemez. Belki de bu sistemin en önemli niteliği, ekonomik çoğulculuğun siyasal tekelcilikle birlikte yürütülebilir olmasıdır¹⁴. Yine de Çin'de yükselişe geçen milliyetçiliğin de etkisiyle, özellikle Xi Jinping'in iktidara geldiği 2012 yılından itibaren, Çin'deki yönetim tarzının ekonomik ve siyasal istikrar sağlamak için dünyadaki en ideal sistem olduğu; bununla bağlantılı olarak da demokrasilerin özü itibariyle istikrarsız olduğu söylemi Çin'de yaygınlık kazanmaktadır¹⁵.

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping için şahsi bir prestij projesine dönüşen ve Orta Asya, Ortadoğu, Avrupa ve hatta Kuzey Afrika arasındaki ticaret bağlantılarını dönüştürme potansiyeline sahip olan Bir Kuşak, Bir Yol (*One Belt, One Road*) projesi, Çin'in giderek artan hammadde ihtiyacı, dünya çapındaki yatırımları ve ekonomik anlamda yakın ilişki içinde olduğu ülkelerde siyasal etki sahibi de olmaya başlaması, Çin dış politikasının uzun vadeli hedeflerinin gerçekte neler olduğu konusunda sorgulamalara yol açmaktadır¹⁶.

Çin'in farklı coğrafyalardaki ekonomik yatırımları ABD başta olmak üzere kimi ülkeler tarafından stratejik tehdit olarak tanımlanmıştır¹⁷. Bu ülkenin özellikle Afrika kıtasındaki faaliyetleri, Orta Asya ülkeleri ve İran'la olan yakın

¹¹ Bkz. Henry Kissinger, *On China*, New York, Penguin, 2012.

¹² Bkz. Jean-Pierre Cabestan, *Demain la Chine: démocratie ou dictature?*, Paris, Gallimard, 2018; Daniel Vukovich, *Illiberal China: The Ideological Challenge of the People's Republic of China*, New York, Palgrave MacMillan, 2018.

¹³ Bkz. Xi Jinping, *The Governance of China*, Shanghai, Shanghai Press, 2015.

¹⁴ Bkz. Clive Hamilton, *Silent Invasion: China's Influence in Australia*, Londra, Hardie Grant, 2018.

¹⁵ *People's Daily*, "The Western Model of Democracy is no Longer the Only Game in Town", 20 Mart 2018.

¹⁶ Christopher Balding, "Why Democracies are Turning Against Belt and Road?", *Foreign Affairs*, 24 Ekim 2018.

¹⁷ Martine Bulard, "Appétit chinois, incurie française", *Le Monde diplomatique*, Ekim 2016, s. 19.

ilişkileri, ilgili ülkelerdeki otoriter rejimleri dolaylı olarak güçlendirdiği için eleştirilmektedir. Çin ise dış politikasının yarattığı kuşku ya rakiplerinin kötü niyetine ya da Çin'in yeterince tanınmıyor olmasına yormakta, hatta köklü bir Çin düşmanlığından, yani "sinofobiden" yakınmaktadır. Çin yönetimi, uluslararası kamuoyları nezdindeki imajının genelde olumsuz olduğunun bilinciyle kamu diplomasisi faaliyetlerini son yirmi yılda yoğunlaştırmış, örneğin yerel dillerde yayın yapan *China Radio International*'ın yayınları güçlendirilmiş; Çin dilini ve kültürünü tanıtmak ve öğretmek amacıyla 2004 yılında faaliyete geçen Konfüçyüs Enstitüleri'nin dünya çapındaki sayısı ise günümüzde 500'ü aşmıştır¹⁸. Fakat Çin'in kamu diplomasisi faaliyetleri tamamen devlet kontrolünde olduğu için, paradoksal olarak (özellikle Batı kamuoyları nezdinde) inandırıcılık sorunuyla karşılaşmış ve Çin'in imajını düzeltmek şöyle dursun, ona dair kuşku arttırmıştır¹⁹. Çin tarafından inşa edilerek 2012 yılında "Afrika halklarına hediye edilen" Addis-Abeba'daki Afrika Birliği binasının elektronik dinlemeye tâbi tutulduğunun 2017 yılında ortaya çıkması²⁰, aynı yıl Avustralya'daki genel seçimlere Çin'in müdahil olduğu suçlamaları²¹, Konfüçyüs Enstitüleri'nin bağlı oldukları üniversitelerde akademik özgürlüğe müdahale ettikleri iddiaları²² ve Çin'in resmi yayın kuruluşlarının editoryal çizgilerine yönelik eleştiriler²³, Çin'in kamu diplomasisi faaliyetlerini yumuşak güçten ziyade keskin güç kavramıyla açıklamanın daha doğru olacağını düşündürmüştür²⁴.

Somut Örnekler Işığında Keskin Güç

Özellikle Asya-Pasifik bölgesinde ABD'nin yakın müttefikleri olan Avustralya ve Yeni Zelanda'da Çin'in demokratik yöntemleri kötüye kullanarak bu ülkelerin iç siyasetine müdahale ettiği, yani keskin güce başvurduğu iddiaları giderek yoğunluk kazanmaktadır. 2018 yılının Şubat ayında Yeni Zelandalı akademisyen Anne-Marie Brady'nin Wellington'daki evine hırsız girdiğini ihbar etmesiyle başlayan, belki de çok sıradan bir polisiye hadisenin kısa sürede bu ülkenin Çin ile olan ilişkilerini sarsan bir vakaya dönüşmesi bu kapsamda

¹⁸ Elizabeth Redden, "New Scrutiny for Confucius Institute", *Inside Higher ED*, 26 Nisan 2017.

¹⁹ Bkz. Ingrid d'Hooghe, *China's Public Diplomacy*, Leiden, Brill-Nijhoff, 2014.

²⁰ *Le Monde*, "A Addis-Abeba, le siège de l'Union africaine espionné par Pékin", 26 Ocak 2018.

²¹ John Garnaut, "How China Interferes in Australia", *Foreign Affairs*, 9 Mart 2018.

²² BBC, "Confucius Institute: The Hard Side of China's Soft Power", 22 Aralık 2014.

²³ Darrel M. West, *How to Combat Fake News and Disinformation*, Brookings Report, 18 Aralık 2017.

²⁴ Many Koetse, "On Sharp Power and the China Threat 3.0", *Watson Wiebo*, 5 Mart 2018.

verilebilecek ilginç bir örnektir. Brady evindeki değerli eşyaların değil, sadece Çin'in ülkedeki siyasetçilerle olan ilişkilerine dair yazdığı ayrıntılı raporun kayıtlarının bulunduğu bilgisayarının çalındığını ifade etmiştir²⁵. Bunun üzerine projektörler Çin üzerine yönelmiş, Wellington'daki Çin Halk Cumhuriyeti Büyükelçiliği bu tür bir olayla ilgilerinin olmadığını açıklamak zorunda kalmıştır. Bu durum, Çin'in yabancı ülkelerde siyasal etki kurmaya çalıştığı iddialarının ne kadar hassas bir konuya dönüştüğünü ortaya koymuştur.

Bu polisiye vakanın bu derece büyük yankı bulmasının bir diğer sebebi ise, tam da aynı günlerde Yeni Zelanda parlamentosu üyesi Jian Yang'ın, bu ülkeye göçmen olarak gelmeden önce yaşadığı Çin'de 15 yıl boyunca askerî istihbarat için çalıştığının ortaya çıkması olmuştur. Söz konusu parlamentelerin Yeni Zelanda parlamentosunun Dış İlişkiler ve Güvenlik Komitesi üyesi olması ise Çin'in yurtdışındaki diaspora üyelerini kullanarak istihbarat toplama yoluna gittiği ya da dış politika karar alma süreçlerine müdahale ettiği yolundaki şüpheleri arttırmıştır.

Çin'in iç siyasetinde etki kurma konusunda bir hayli yol kat ettiği iddia edilen Yeni Zelanda, Kanada istihbarat örgütü CSIS'in 2018 yılı Haziran ayında yayınladığı bir rapora da konu olmuştur. Yeni Zelanda ile birlikte beş Anglosakson ülkeyi bir araya getiren güvenlik dayanışma ağı Five Eyes'in üyesi olan Kanada, Yeni Zelanda'daki Çin etkisinin kritik bir eşiğe ulaştığını, bu ülkenin müttefiklerinin Yeni Zelanda ile paylaşılan gizli bilgilerin Çin'in eline ulaşmadığından emin olunamadığını vurgulamıştır. Raporda Five Eyes grubunun zayıf halkası olarak adlandırılan Yeni Zelanda, yabancı bir gücün kurduğu ekonomik etkinin zamanla siyasal etkiye nasıl dönüştüğü konusunda örnek vaka muamelesi görmeye başlamıştır²⁶.

Batılı müttefikleri Yeni Zelanda'ya bu konuda tedbir alma çağrısı yaparken, bu ülkenin yakın komşusu Avustralya'da da Çin'in artan etkisi üzerine hararetle bir tartışma yürütülmüştür. Aralık 2017'de siyasal partilerin finansmanı ile ilgili yeni bir kanun kabul eden Avustralya parlamentosu, özellikle yabancı şahısların siyasal partilere bağış yapmasını yasaklayarak, Başbakan Malcolm Turnbull'un deyişiyle "Avustralya demokrasisini zedelemeye çalışan dış güçlerin" önünü kesmeye çalışmıştır. Her ne kadar Turnbull hükümeti hiçbir ülkeyi doğrudan hedef göstermiş olmasa da, kastedilen dış gücün Çin olduğu konusunda ülkede herhangi bir kuşku bulunmamaktadır. Bu yasanın gündeme

²⁵ Anne-Marie Brady, *Magic Weapons: China's Political Influence under Xi Jinping*, Washington, Wilson Center, 2017.

²⁶ *a.g.e.*

gelmesini sağlayan skandal da zaten Çinli iş adamlarının ideoloji farkı gözetmeksizin Avustralya'daki belli başlı bütün siyasal partilere milyonlarca dolar bağış yaptığının ortaya çıkmasıyla ilgilidir²⁷.

Avustralya'daki Çin etkisinin ülkedeki demokrasi ve çoğulculuğu zedelemeye başladığını gündeme getiren bir başka olay ise yine 2017 yılında yaşanmıştır. Ülkenin en tanınmış üniversitelerinden Monash'ta ders veren bir akademisyen, sınavda sorduğu bir sorunun "Çinli yöneticilere hakaret içerdiği" iddiasıyla üniversitede okuyan Çinli öğrencilerin düzenlediği protestolara maruz kalmış, olayın büyümesi üzerine bahse konu akademisyen açığa alınmıştır. Çinli öğrencilerin gösterilerinin Çin Büyükelçiliği tarafından organize edildiği iddia edilse de Pekin bu iddiaları yalanlamıştır²⁸. Ülkedeki toplam 150 bin Çinli öğrencinin Avustralya üniversitelerinin önemli gelir kaynaklarından birine dönüşmüş, dolayısıyla vazgeçilmez hale gelmiş olmaları bu tartışmanın önemli bir boyutudur. Bu somut vakada öğrencilerin şiddet içermeyen bir gösteri düzenleme özgürlüğünün (yani son derece demokratik bir eylemin) son tahlilde bir akademisyenin sınıftaki ifade özgürlüğünü kısıtlaması; daha da önemlisi, protesto gösterilerinin öğrencilerin kendi iradeleriyle değil, Çin diasporasını örgütleme faaliyetlerini giderek yoğunlaştıran Pekin hükümeti tarafından tertiplendiğinin iddia edilmesi konuyu keskin güç tartışmaları kapsamına sokmuştur.

Bu olay üzerine Avustralyalı pek çok başka akademisyen Çin'e temas eden konularda artık kendilerini oto sansür uygulamak zorunda hissettiklerini, örneğin Tayvan'ı bağımsız bir ülke olarak gösteren haritaları derste kullanmaktan kaçındıklarını ifade etmişlerdir. Avustralya'daki üniversitelere bağlı olarak faaliyet gösteren Konfüçyüs Enstitüleri ve Çin tarafından finanse edilen araştırma merkezleri de bu ortamda sorgulanmaya başlanmıştır. Yine ülkede artan Çin etkisi üzerine 2018 yılında *Silent Invasion* (Sessiz İstila) isimli bir kitap yayınlayan akademisyen Clive Hamilton, kitabını yayınlamakta büyük zorluk çektiğini, zira Çin'i eleştiren bir kitabı basmakta yayınevlerinin tereddüt ettiğini iddia ederek bir anlamda kitabındaki tezlerin sağlamlasını yapmıştır.

Eylül 2018'de Almanya istihbarat örgütü BND özellikle askeri ve sivil bürokrasi mensupları başta olmak üzere on bini aşkın Alman vatandaşıyla LinkedIn üzerinden takma adlar kullanarak temasa geçen Çinlilerin Almanya hakkında istihbarat toplamaya çalıştığını ilan etmesiyle, Çin'in yurtdışında

²⁷ Joshua Kurlantzick, *For Clues on How to Address China's Growing Political Influence Strategies, Look to Australia*, Washington Council on Foreign Relations, 2017.

²⁸ BBC, "Why Australian Universities Have Upset Chinese Students?", 5 Eylül 2017.

yürüttüğü faaliyetler Avrupa'nın da gündemine gelmiştir²⁹. Kasım 2018'de yapılan Yeni Kaledonya bağımsızlık referandumu sürecinde Çin'in Pasifik Okyanusu'ndaki bu takımada'nın bağımsızlığa kavuşması lehinde faaliyet gösteren gruplarla temasta olduğu Fransa'da iddia edilmiştir³⁰. Yeni Kaledonya'daki zengin nikel yataklarıyla ilgilendiği düşünülen Çin, demokratik bir yöntem olan referandum sürecine finansal araçlar kullanarak üstü kapalı biçimde müdahale etmekle suçlanmış, Pekin ise yabancı ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesine saygı duyduğunu açıklamakla yetinmiştir. Bu çerçevede komşu ada ülkesi Vanuatu'nun giderek Çin yörüngesine kaymakta olduğu ve Çin'in ekonomik yardım karşılığında bu ülkede bir askeri üs kurmayı arzuladığı haberleri bu tezleri desteklemiştir.

Seçimlere müdahale konusunda ABD de Çin'den şüphelendiğini ortaya koymuş, Başkan Donald J. Trump, Eylül 2018'de BM Genel Kurulu önünde yaptığı konuşmada “Çin Kasım ayında yapılacak ara dönem Kongre seçimlerine müdahale etmeye çalışıyor. Aldığım ticaret önlemleri hoşlarına gitmediği için kazanmamı istemiyorlar, ama onların seçimlerimize karışmasına izin vermeyeceğiz” sözlerini sarf etmiştir. Başkan Yardımcısı Mike Pence ise Ekim 2018'de yaptığı bir konuşmada, Ronald Reagan'ın 1983'de SSCB aleyhinde yaptığı “şer imparatorluğu” (*evil empire*) konuşmasını hatırlatacak kadar sert bir tonla Çin'i itham etmiştir. Amerikan yönetimine göre Çin, demokratik ülkelerin siyasetine üstü kapalı yöntemlerle müdahale etmektedir³¹.

ABD Senatosu'nun Çin'le ilişkiler konusunda uzman üyesi Florida Senatörü Marco Rubio ise, 2018 sonbaharında Kanada Başbakanı Justin Trudeau'ya bir mektup yazarak, Çinli firmaların Kanada'daki kamu ihalelerine girmesinin engellenmesini önermiştir. Özellikle Kanada'nın kurmak istediği 5G altyapısına talip olan Huawei'nin ekarte edilmesini savunan Rubio, hiçbir büyük Çinli firmanın Çin Komünist Partisi'nden bağımsız hareket edemeyeceğini, NATO üyesi olan Kanada'nın iletişim alt yapısını Çinli bir firmaya emanet etmesinin sadece Kanada için değil, tüm Kuzey Atlantik ittifakı için tehdit oluşturduğunu iddia etmiştir³².

²⁹ *Deutsche Welle*, “China Tried to Spy on German Parliament”, 6 Ekim 2018.

³⁰ *Libération*, “Nouvelle Calédonie: Si on dit oui, on deviendra une colonie chinoise”, 9 Ekim 2018.

³¹ *The New York Times*, “Pence's China Speech Seen as Portent of New Cold War”, 5 Ekim 2018.

³² *Business Insider*, “Senators Rubio and Warner Tell Trudeau that China's Huawei 5G Poses a Security Risk to Canada”, 12 Ekim 2018.

Kavrama Dair Sorun Alanları ve Olası Tartışma Konuları

Her ne kadar daha ziyade Rusya'nın Batı ülkeleri aleyhine geliştirdiği varsayılan faaliyetler için geliştirilmiş olsa da, keskin güç kavramı Çin'in yükselişi etrafındaki tartışmalara da uyarlanmıştır. Öncelikle, iki devletin dış politika faaliyetlerini özel olarak hedef alarak bir kavramsallaştırmaya gitmenin ne kadar doğru olduğu tartışmaya açıktır. Eğer diğer büyük ya da bölgesel güçlerin keskin güç kavramı çerçevesinde değerlendirilebilecek yumuşak güç / kamu diplomasisi faaliyetleri etüt edilirse, bunun daha genel geçer bir kavramsallaştırmaya varılmasını kolaylaştıracağı açıktır.

Keskin güç kavramına dair bir başka sorun alanı ise bu kavram kapsamında değerlendirilen faaliyetlerin klasik propaganda ya da istihbarat faaliyetlerinden farkının ortaya konulmasında yaşanan zorluklardır. Örneğin Afrika Birliği binasında dinleme altyapısının da kurulması olayında görüldüğü üzere, bu türden bir girişimin Soğuk Savaş yıllarındaki istihbarat toplama çabalarından çok da farklı olduğu söylenememektedir. Bu durumda bu tür bir binanın inşa edilip "Afrika halklarına hediye edilmiş" olmasına bakarak bunu klasik bir yumuşak güç faaliyeti olarak mı görmek gerekir; yoksa bu tür bir jest ile Afrikalı karar alıcılar üzerinde doğrudan ya da dolaylı kurulan etki nedeniyle bu faaliyet bir keskin güç faaliyeti midir; yahut dinleme faaliyetine zemin hazırladığı için bu düpedüz bir istihbarat faaliyeti midir? Bu sorulara "hepsi" yanıtı verilebileceği ortada olsa da, keskin güç kavramının sınırlarının belirlenmesindeki zorluklar da böylelikle ortaya çıkmaktadır.

Keskin güç kavramını demokratik toplumlardaki karar alma süreçlerini demokratik usul ve teamülleri kullanarak (ya da kötüye kullanarak) etkilemek ve böylelikle demokratik ülkelerin dış politika çıktıları üzerinde etki kurmak olarak tanımlandığında, tartışmanın demokratik yönetimlerin etkinliği zeminine kayma riski de bulunmaktadır. Otoriter rejimlerin kendilerini dış tehditlerden daha iyi koruduğu, buna karşılık demokratik rejimlerin doğası gereği korunaksız olduğu ön kabulünün ne kadar geçerli olduğu tartışmalıdır. Belki de bu sebeple keskin güç kavramı etrafındaki tartışmalarda demokratik rejimlerin demokratik ve çoğulcu niteliklerini koruyarak kendilerini nasıl daha iyi savunabileceklerinin yöntemleri üzerinde de durulmasında yarar vardır.

Yeni Zelanda ve Avustralya örneklerinde görüldüğü üzere, Çin'in Asya-Pasifik'te giderek artan etkisinin ve bu ülkelerde yaşayan (ve bu ülke nüfuslarının yüzde 4 ilâ 5'ine tekabül eden) Çin diasporasına yönelik ilgisinin vurgulandığına yukarıda değinilmişti. Ancak yurtdışında yaşayan her Çin

vatandaşının yahut Çin kökenli göçmenlerin, ki bu grup sadece birinci kuşak göçmenleri değil, ikinci-üçüncü kuşak göçmenleri de kapsamaktadır, her hareketinin kuşkulu görülmesi ya da bu insanların giriştiği her faaliyetin Pekin tarafından koordine ve kontrol edildiğinin ima edilmesi başka bir sorunlu alandır. Bu tür iddialar özellikle popülizmin, milliyetçiliğin ve göçmen karşıtlığının yükselişte olduğu günümüzde ırkçı önyargıları besleyici bir nitelik taşıyabilmektedir. Zira tek tek somut olaylarda Pekin bağlantısının ortaya çıkarılması ile sırf Çinli ya da Çin kökenli olduğu için birtakım bireylerin siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel tüm faaliyet ve girişimlerinin tek bir merkezden yönetildiğini yahut bunların Çin devletinin (ya da Çin Komünist Partisi'nin) çıkarlarını gerçekleştirmek için tasarlandığını iddia etmek arasında büyük bir mesafe vardır. Bu tür ön kabullerin ve insanları birey niteliklerinden sıyrıp bir takım gerçek ya da hayali gruplar içine hapsedmenin ve öyle algılamanın varabileceği nokta ortadadır. Çin kökenli bir işadammının yaşadığı, belki de doğup büyüdüğü ülkedeki bir siyasal partiye bağış yapması ya da bu ülkenin parlamentosunda görev yapmak için aday olmasının peşinen şüpheyle karşılanması her türlü ayrımcılığa kapıyı açabilecek niteliktedir. Çin'in hızlı yükselişinin özellikle Batı kamuoylarında Çin'e yönelik bir tür şüphecilik, yani sinoseptisizm yarattığı ortadadır. Ancak sinoseptisizmin sinofobiye dönüşmesi arzulanmıyorsa, bu konuda yürütülecek tartışmalarda genellemelerden olabildiğince kaçınmaya özen göstermek gereklidir. "İç düşman" kavramının çoğulculuk ve demokrasi fikriyle ne kadar bağdaştığı tartışması bir yana, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada gibi ülkelerin "demokrasilerimizi koruyoruz" derken tam da demokrasinin zeminini sarsan önlemler almaları ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu tehlikenin, özellikle siyasetin finansmanı konusundaki şeffaflığı güçlendiren tedbirlerle üstesinden gelinmesi mümkün olabilecektir³³. Kısaca, demokrasinin korunması gerekliliği daha fazla şeffaflık, yolsuzlukla mücadele, seçim güvenliğinin sağlanması anlamına geliyorsa somut çözümler üzerinde tartışmak mümkün olabilir. Fakat bu tür söylemler sadece Çin'in artan siyasal ve ekonomik etkisinin sınırlandırılması için kullanılıyor ise, bu sorunlu bir zemine işaret etmektedir.

ABD'li Senatör Rubio'nun Kanada Başbakanı'na yazdığı uyarı mektubunun da ortaya koyduğu üzere, keskin güç tartışmalarının gene günümüzde yükselişte olan ekonomik korumacı politikaları gerekçelendirmekte kullanılacak bir malzemeye dönüşmesi mümkündür. Tıpkı her Çinli ya da Çin kökenli bireyin şüpheli görülmesi gibi her Çinli firmanın da şüpheyle

³³ Joshua Kurlantzick, *a.g.e.*, 2017.

karşılanmasının yaratacağı sorunlar ayrıca tartışmaya değecek bir alandır. Çin'in dünyanın dört bir yanında giderek artan yatırımlarının ABD'nin Aralık 2017'de yayımladığı yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde "stratejik bir tehdit" olarak tanımlandığı bilinmektedir. Donald J. Trump'ın ABD için öngördüğü korumacı stratejiyle örtüşen bu tutumun, özellikle kamu ihalelerine Çin firmalarının sokulmaması yolunu açması olasıdır. Böylesi sistematik bir uygulamanın liberal ekonominin temel ilkeleriyle ne kadar bağdaşacağı bir yana, Dünya Ticaret Örgütü kurallarına ne kadar uygun olacağı da tartışma konusudur. Büyük Çin firmalarının doğrudan ya da dolaylı olarak Çin Komünist Partisi yönetimiyle ne kadar iç içe geçmiş oldukları tartışmaya açıktır. Bu firmaların ne derece otonom ekonomik oyuncular olarak firma çıkarı esaslı, ne kadar Çin devletinin çıkarı esaslı faaliyet gösterdikleri zorlu bir araştırma alanıdır.

Çin yönetiminin yukarıda değinilmiş sorun alanlarına ve genel olarak keskin güç tartışmalarına ilişkin geliştirdiği tepki ise bu tür tartışmaların Batı'daki sinofobinin bir yansıması olduğu yönündedir. Kendisinin kuşkuyla karşılanan pek çok faaliyetle ilgili olarak, bu faaliyetlerin tüm büyük güçlerin giriştiği tarzda alışılmış faaliyetler olduğu ve kendi faaliyetlerinin bu kadar dikkat çekmesinin sebebinin Çin'in hızlı yükselişi ile ilgili olduğu kanaatini dile getiren Çin, kamu diplomasisi çalışmalarının olumsuz algılanmasının yumuşak güç araçlarını kullanmaktaki eksikliğinden kaynaklandığını düşünmektedir. Ancak bu konuda belki de esas sorun inandırıcılık sorunudur. Çin'in tüm kamu diplomasisi faaliyetlerinin devlet odaklı ve devlet kaynaklı gerçekleşiyor olması, ülkedeki rejimin niteliği, ülkenin ifade, kanaat ve vicdan özgürlükleri ya da azınlık hakları gibi temel hak ve özgürlükler alanındaki olumsuz karnesi, bu güvensizliği besleyen ana sebeplerdir.³⁴

Sonuç

Keskin güç tartışması, iletişim çağında propaganda, dezenformasyon, kamu diplomasisi ve soft power konularında uluslararası ilişkiler uzmanlarını düşünmeye iten bir zemin sunmaktadır. Kamu diplomasisi kapsamında değerlendirilen bir takım faaliyetlerin agresif bir boyutu, hatta yıkıcı bir amacı olabileceği görüşü uluslararası ilişkiler disiplininde tartışmaya değer bir konudur. Uluslararası ilişkiler disiplininin üzerinde en çok çalışılan kavramlarından olan güç kavramına yeni bir boyut katan keskin güç kavramı, pek çok sorunlu boyut içermesine rağmen devletlerin diğer devletlerin dış politika karar alma süreçleri

³⁴ Ingrid d'Hooge, *a.g.e.*

üzerinde etki kurma faaliyetlerine dair yeniden düşünme olanağı sunmakta ve böylelikle dış politika analizini zenginleştirmektedir.

Dünyanın pek çok yerinde popülist ve aşırı sağcı bir dalga yükselirken özellikle Batılı ülkelerde “demokrasinin korunması bizzat ulusal güvenliğe hizmet eder” görüşünün bu çerçevede dile getirilmesi de önem taşımaktadır. Bu yaklaşım güvenlik ve demokrasi arayışlarının bir ikilem gibi sunulmasına cevap niteliği taşımakta, söz konusu ülkeler için yumuşak güç araçlarının daha etkin kullanılmasının formülünü de ifade etmektedir.

Çin’in (ve bu çalışmanın kapsamına girmese de Rusya’nın) keskin güç araçlarıyla Batılı demokratik ülkelerin dış politika karar alma süreçleri üzerinde etki kurduğu ve yumuşak güç araçlarını “kötüye kullanarak” uluslararası politikadaki alan hakimiyetini genişlettiği iddiaları, uluslararası sistemin başat güçlerinin Çin’in hızlı yükselişi karşısında duydukları kaygının başka bir yansımasıdır. Ne bu kaygının ne de Çin’in yükselişinin yakın vadede ortadan kalkması öngörülmediğine göre, uluslararası ilişkiler disiplindeki güç tartışmaları kapsamında dolaşıma sokulan “keskin güç” kavramının tartışılmaya devam edeceği tahmin edilebilir.

Kaynaklar

BBC (2014), “Confucius Institute: The Hard Side of China’s Soft Power”, 22 Aralık.

BBC (2017), *Why Australian Universities Have Upset Chinese Students*, 5 Eylül.

BALDING, Christopher (2018), *Why Democracies are Turning Against Belt and Road?*, Foreign Affairs, 24 Ekim.

BRADY, Anne-Marie (2017), *Magic Weapons: China’s Political Influence under Xi Jinping*, Washington, Wilson Center.

BULARD, Martine (2016), “Appétit chinois, incurie française”, *Le Monde diplomatique*, Ekim.

Business Insider (2018), *Senators Rubio and Warner Tell Trudeau that China’s Huawei 5G Poses a Security Risk for Canada*, 12 Ekim.

CABESTAN, Jean-Pierre (2015), *La politique internationale de la Chine*, Paris, Les Presses de Sciences Po.

CABESTAN, Jean-Pierre (2018), *Demain la Chine: démocratie ou dictature?*, Paris, Gallimard.

CARDINAL, Juan Pablo et alii. (2017), *Sharp Power: Rising Authoritarian Influence*, National Endowment for Democracy, International Forum for Democratic Studies.

CROCKER, Chester A. (2007), *Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World*, Washington, United States Institute of Peace.

Deutsche Welle (2018), *China Tried to Spy on German Parliament*. 6 Ekim.

D'HOOGHE, Ingrid (2014), *China's Public Diplomacy*, Leiden, Brill-Nijhoff, 2014.

GARNAUT, John (2018), "How China Interferes in Australia", *Foreign Affairs*, 9 Mart.

HAMILTON, Clive (2018), *Silent Invasion: China's Influence in Australia*, Londra, Hardie Grant.

HAMILTON, Clive (2018b), "Australia's Fight Against China's Political Interference", *Foreign Affairs*, 26 Temmuz.

JEANGENE-VILMER, Jean-Baptiste et alii (2018), *Les Manipulations de l'information: un défi pour nos démocraties*. Rapport du CAPS et de l'IRSEM, Paris.

KEOHANE, Robert O. ve NYE Joseph (1977), *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston, Little Brown.

KISSINGER, Henry (2012), *On China*, New York, Penguin.

KOETSE, Manya (2018), "On Sharp Power and the China Threat 3.0", *Whatson Weibo*, 5 Mart.

Le Monde (2018), "A Addis-Abeba, le siège de l'Union africaine espionné par Pékin", 26 Ocak.

KURLANTZICK, Joshua (2007), *Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World*, New Haven, Yale University Press.

KURLANTZICK, Joshua (2017), *For Clues on How to Adress China's Growing Political Influence Strategies, Look to Australia*, Washington Council on Foreign Relations.

MORGENTHAU, Hans J. (1967), *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York, Alfred A. Knopf.

National Security Strategy of the United States of America (2017), <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

The New York Times (2018), *Pence's China Speech Seen as Portent of New Cold War*, 5 Ekim.

Libération (2018), "Nouvelle Calédonie: 'Si on dit 'oui', on deviendra une colonie chinoise'", 9 Ekim.

NYE, Joseph S. (2009), "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", *Foreign Affairs*, Cilt. 88, No. 4, Temmuz-Ağustos.

NYE, Joseph S. (1990), *Bound to Lead, The Changing Nature of American Power*, New York, Basic Books.

NYE, Joseph S. (2004) “Soft Power and American Foreign Policy”, *Political Science Quarterly*, Cilt. 119, No. 2, ss. 255-270.

NYE, Joseph S. (2018) “How Sharp Power Threatens Soft Power”, *Foreign Affairs*, Ocak.

People's Daily – Çin (2018), “The Western Model of Democracy is no Longer the Only Game in Town”, 20 Mart.

REDDEN, Elizabeth (2017), “New Scrutiny for Confucius Institute”, *Inside Higher ED*, 26 Nisan.

QIU, Linda (2017), “Fingerprints of Russian Disinformation: From AIDS to Fake News”, *The New York Times*, 12 Aralık.

VUKOVICH, Daniel (2018), *Illiberal China: The Ideological Challenge of the People's Republic of China*, New York, Palgrave MacMillan.

WALKER, Christopher ve LUDWIG Jessica (2017). “The Meaning of Sharp Power: How Authoritarian States Project Influence?”, *Foreign Affairs*, Kasım.

WEST, Darrel M. (2017), *How to Combat Fake News and Disinformation*, Brookings Report, 18 Aralık.

XI Jinping (2015), *The Governance of China*, Shanghai Press, Shanghai.